

مطالعات تفسیری آلاء الرحمن

فصلنامه علمی - تخصصی

مطالعات تفسیری آلاء الرحمن

گروه علمی - تربیتی تفسیر و علوم قرآن جامعه الزهراء (ع)

دوره سوم * شماره دوازدهم * تابستان ۱۴۰۴

بازخوانی نمونه‌هایی از آثار دنیوی و اخروی تلاوت قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری

پوران فرهادی^۱

چکیده

در منابع اسلامی، تلاوت قرآن کریم به سبب آثار عمیق و سازنده آن در زندگی دنیوی و اخروی انسان، همواره مورد تأکید قرار گرفته و یکی از مهم‌ترین ابزارهای ترویج معارف و فرهنگ اسلامی به‌شمار آمده است. اندیشمندان دینی نیز هریک از منظری خاص به تبیین نقش تلاوت قرآن در حیات فردی و اجتماعی انسان پرداخته‌اند؛ با این حال، بررسی همه این دیدگاه‌ها در یک نوشتار نمی‌گنجد. از این رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، آیت‌الله العظمی سیدعلی حسینی خامنه‌ای (رهبر شهید جمهوری اسلامی ایران) در پی پاسخ به این پرسش اصلی است که: تلاوت قرآن از منظر مقام معظم رهبری چه آثار و پیامدهای دنیوی و اخروی در زندگی انسان بر جای می‌گذارد؟ این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با رویکرد نقلی - و حیانی انجام شده و داده‌های آن به شیوه کتابخانه‌ای و با بهره‌گیری از ابزار فیش‌برداری گردآوری شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که قرآن کریم، به عنوان جامع‌ترین منبع هدایت و سعادت بشری، عهدنامه‌ای الهی میان آفریدگار و بندگان است. تلاوت این کتاب، افزون بر زمینه‌سازی برای انس با وحی، بستری برای نفوذ مفاهیم الهی در جان‌ها و بهره‌مندی عملی از معارف آن فراهم می‌آورد. این پژوهش همچنین بیانگر آن است که تلاوت قرآن، علاوه بر نقش بنیادین در بسط و حاکمیت ارزش‌های دینی در جامعه، در ساحت زندگی دنیوی، آثاری همچون نورانیت قلب، تقویت فضایل اخلاقی، تعمیق معرفت و جلب محبت الهی را در پی دارد و در حیات اخروی نیز موجب نجات در مواقف قیامت، بهره‌مندی از شفاعت و هدایت انسان به سوی بهشت می‌گردد.

واژگان کلیدی

تلاوت، تلاوت قرآن، زندگی دنیوی، زندگی اخروی، مقام معظم رهبری.

 poranfarhadi@mailfa.com 0009-0008-5982-1985	۱. دانش‌آموخته سطح ۳، تفسیر و علوم قرآن، جامعه الزهراء (ع)، قم، ایران.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۵	تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۰
استناددهی: فرهادی، پوران (۱۴۰۴). «بازخوانی نمونه‌هایی از آثار دنیوی و اخروی تلاوت قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری». مطالعات تفسیری آلاء الرحمن، دوره ۳، ش ۱۱، صفحات ۱۱۹-۱۳۸.	

۱. مقدمه

این موضوع از جمله موضوعات مهم علوم قرآنی و تفسیری به شمار می‌رود؛ قرآن منبع اصلی دین، ایمان و فرهنگ معنی‌بخش زندگی مادی و معنوی انسان‌ها می‌باشد در این میان آن‌چه اهمیت دارد تلاوت آن و توجه و عمل به دستورات آن در عصر امروزی است.

«تلاوت» و در پی آن «استماع» قرآن کریم، جزو پربسامدترین اصطلاحاتی است که مقام معظم رهبری، آیت‌الله العظمی سیدعلی حسینی خامنه‌ای (رهبر شهید جمهوری اسلامی ایران) در بیانات خود درباره قرآن به کار برده‌اند و بر آن تأکید ورزیده‌اند. از دیدگاه شناخت قرآن و تلاوت آن برای هر فرد مسلمان خصوصاً نسل امروز و جوانان جامعه که با اندیشه‌های عصر جدید مواجهه هستند، امری ضروری به نظر می‌رسد. زیرا در اسلام بر تلاوت قرآن تأکید فراوان شده و پس از خداوند سبحان با ارزش‌ترین چیز قرآن است و یکی از دستورات قرآن کریم قرائت و تلاوت آن به اندازه ممکن و میسر است، بنابراین اهمیت دارد در این خصوص پژوهش انجام داد.

ضرورت انجام این پژوهش از آن‌جا ناشی می‌شود که تأمین حیات متألّهانه انسان در پرتو تلاوت و تدبر در قرآن کریم تحقق می‌یابد و انسان در این مسیر از همه ظرفیت‌های علمی و عملی خویش بهره می‌گیرد. بی‌تردید، تلاوت قرآن آثار و پیامدهای گسترده‌ای در ابعاد فردی، اجتماعی، دنیوی و اخروی به همراه دارد. از این‌رو، اگر افراد جامعه با توجه به بیانات مقام معظم رهبری درباره تلاوت قرآن و آثار آن آگاهی یابند، زمینه دستیابی آنان به حیات طیبه دنیوی و اخروی فراهم می‌شود؛ اما اگر از تلاوت قرآن و آثار سازنده آن غافل بمانند، خسارت‌هایی در همه ابعاد یادشده متوجه آنان خواهد شد.

اهمیت این موضوع در روزگار کنونی دوچندان است؛ چراکه در عصر حاضر، معنویت در جامعه رو به کمرنگ شدن نهاده و مهجوریت قرآن نیز در حال افزایش است. این در حالی است که مقام معظم رهبری در بیانات خود بارها بر آثار، برکات و نقش تلاوت قرآن در زندگی انسان تأکید کرده‌اند؛ با این وجود، چنان‌که شایسته است، پژوهشی مستقل و درخور درباره این موضوع و بر اساس دیدگاه‌های ایشان انجام نگرفته است. از این‌رو، انجام پژوهشی در این زمینه ضروری

به نظر می‌رسد تا از یک سو به کاهش مہجوریت قرآن کمک شود و از سوی دیگر، افراد جامعه اسلامی بتوانند بر پایه رهنمودهای مقام معظم رهبری از آثار و برکات تلاوت قرآن در دنیا و آخرت بهره‌مند شوند.

بر این اساس، نوشتار حاضر در پی پاسخ‌گویی به سؤال زیر است:
آثار و پیامدهای دنیوی و اخروی تلاوت قرآن کریم در زندگی انسان، از منظر مقام معظم رهبری چیست؟

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری بحث درباره نقش تلاوت قرآن را می‌توان هم‌زمان با نزول آیات الهی و نیز صدور روایات پیامبر اکرم ﷺ و ائمه معصومین علیہ السلام در این زمینه دانست؛ زیرا از همان آغاز، قرآن کریم و معصومان علیہ السلام بر اهمیت تلاوت قرآن، تدبیر در آن و آثار فردی و اجتماعی آن تأکید داشته‌اند.

در خصوص پیشینه نیز باید گفت آثار متعددی در قالب کتاب و مقاله درباره تلاوت قرآن و آثار آن نگاشته شده است که به سبب رعایت اختصار، تنها به چند نمونه اشاره می‌شود:

الف) منابع عام

«از جمله منابع عمومی که در تفسیر آیات ناظر بر تلاوت قرآن کاربرد مؤثری دارند، می‌توان به آثار زیر استناد کرد:

- ۱) کتاب «تفسیر مجمع البیان»، از فضل بن حسن طبرسی؛
- ۲) کتاب «تفسیر المیزان»، از سید محمدحسین طباطبائی؛
- ۳) کتاب «تفسیر نمونه»، از ناصر مکارم شیرازی و همکاران؛

ب) منابع خاص

۱) کتاب «آداب تلاوت قرآن» از مهدی مشایخی، انتشارات بین‌الملل، (۱۳۹۶ش)؛ در این کتاب، به صورت مختصر به برخی آثار تلاوت قرآن، از جمله نورانیت باطنی انسان، اشاره شده و در مجموع، آداب و شرایط تلاوت قرآن بررسی شده است.

۲) کتاب «آثار و برکات قرآن» از سید محمدحسین بهارانچی، انتشارات بینش آزادگان،

(۱۳۹۸)؛ نویسنده در این اثر، ابتدا اهمیت تدبر در قرآن و عمل به آن را تبیین کرده، سپس برخی آثار و برکات قرآن را، بیشتر از منظر اعتقادی، مانند هدایت، کسب رحمت الهی و مانند آن، بیان نموده است.

۳) مقاله «تأثیر تلاوت قرآن بر سلامت روان»، نوشته محمد رضایی و همکاران، نشریه «مطالعات اسلام و روان شناسی»، ش ۲۳، (۱۳۹۷)؛ این پژوهش به بررسی پیوند میان تلاوت قرآن و سلامت روان پرداخته و نشان می دهد که این عمل به عنوان یک مداخله‌ی معنوی، نقش مؤثری در کاهش اضطراب، افزایش آرامش درونی و ارتقای بهزیستی روانی مخاطبان ایفا می کند.

۴) مقاله «بررسی تفسیری آیات ناظر به جایگاه تلاوت قرآن و آثار آن با تاکید بر آیه ۲ انفال»، نوشته سیدرضا مودب و محسن قائمی، نشریه «مطالعات تفسیری»، ش ۴۸، (۱۴۰۰)؛ این مقاله آیات ناظر به تلاوت قرآن را بررسی کرده و نشان می دهد که تلاوت، افزون بر کارکرد تبلیغی در صدر اسلام، به ویژه در آیه ۲ سوره انفال، عامل ایجاد و افزایش ایمان و هدایت قلبی مخاطب است. نویسندگان همچنین شرایط اثرپذیری از تلاوت را در اراده، قلب خاشع و احساس مخاطب بودن در برابر قرآن خلاصه کرده اند.

وجه تمایز پژوهش حاضر

با وجود آثار یادشده، وجه تمایز نوشتار حاضر با پژوهش ها و منابع پیشین آن است که در این تحقیق، نقش تلاوت قرآن در زندگی انسان از منظر مقام معظم رهبری، سیدعلی حسینی خامنه‌ای رحمته الله علیه، با تمرکز بر دو بُعد دنیوی و اخروی، و با استناد به مستندات قرآنی و روایی بررسی می شود؛ در حالی که در بسیاری از کتاب ها و مقالات پیشین، تنها به صورت اجمالی به برخی آثار تلاوت قرآن یا به ابعاد محدودتری از این موضوع پرداخته شده است.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. واژه «تلاوت»

کلمه «تلاوت» مصدر است از ماده «تلو» به معنای قرائت گرفته شده است (ابن‌منظور، لسان العرب، ذیل واژه «یتلو») و معنای پیروی نیز می‌دهد. علمای لغت بیشتر آن را به معنای قرائت و خواندن می‌دانند (ابن‌فارس، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۴۰۶) در اصطلاح تلاوت، پیاپی خواندن و تدبّر در معنا در خصوص کتاب‌های آسمانی و اخصّ از قرائت (راغب اصفهانی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۷) و پشت سر هم خواندن قرآن است (تهانوی، ۱۴۱۷، ج ۱، ص ۵۰۵)، «التلاوة».

۲-۲. واژه «سبک زندگی»

«سبک» در ریشه لغت خود (ذوب و ریختن فلز) به معنای قالب‌گیری و شکل دادن است؛ یعنی تعیین هیئت و قالب یک چیز. «زندگی» به معنای حیات و «ضدّ مرگ» است (معین، ۱۳۸۳، ذیل واژه سبک). پس سبک زندگی در این پیوند، یعنی: «قالب و هیئتی که به حیات آدمی داده می‌شود» یا به عبارت دیگر، «شکل و روش معینی که زندگان انسان به آن درمی‌آید». بنابراین:

۱) زندگی، ماده‌ای است که قالب می‌پذیرد. همان‌گونه که فلز مذاب در قالب، «هیئت» می‌گیرد، حیات انسان نیز بی‌شکل و بی‌جهت نیست؛ به‌وسیله باورها و اعمال، «در قالب» درمی‌آید. تلاوت قرآن در این نگاه، یکی از عواملی است که به حیات، شکل و روش می‌دهد.

۲) سبک زندگی، «کیفیت زیستن» است، نه صرف «زیستن». فقط «زندگی» یعنی زنده بودن و ضدّ مرگ بودن؛ اما «سبک زندگی» یعنی چگونه زیستن. مرز این دو، همان مرز میان «حیات» و «حیات طیبّه» است. این تقابل، لایه‌ای قرآنی نیز دارد؛ چنان‌که حیات مادی صرف در برابر «حیات طیبّه» قرار می‌گیرد (نَحْل: ۹۷).

مفهوم «سبک زندگی» در این نوشتار، عبارت است از نظام منسجم، هدفمند و الگوپذیر رفتارها، انتخاب‌ها و کنش‌های فردی و اجتماعی که برخاسته از جهان‌بینی توحیدی و مبتنی بر نظام ارزشی قرآن کریم است.

۳. آثار دنیوی تلاوت قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری

قرآن در آیاتی چند به مسئله آثار تلاوت آیات (بقره: ۱۲۱ و ۱۸۵، اسراء: ۸۲ و ۴۵، مریم: ۹۷، طه: ۱۱۴، فرقان: ۳۰، فاطر: ۳۵، زمر: ۲۳، فصلت: ۴۴، مزمل: ۲۰) در زندگی بشر می‌پردازد تا افزون بر بیان ارزش و اهمیت آن، کارکردهای تلاوت را بیان کند. از منظر مقام معظم رهبری؛ اموری همانند: رفع زنگاره‌های قلب، با فضیلت‌ترین عبادت، بهره‌مندی از مقام نبوت، سبب نورانیت، صعود به بهشت، دستیابی به ثواب شاکران، کفاره گناهان، بهره‌مندی از شفاعت، بهره‌مندی از دفاع قرآن از جمله آثار تلاوت قرآن در زندگی دنیوی است. هر چقدر انسان در عصر امروزی با تلاوت قرآن مأنوس باشد از آثار و برکات آن بیشتر بهره‌مند می‌شود و بر عکس اگر کسی از قرآن فاصله بگیرد به همان اندازه نیز از هدایت و آثار و برکات قرآن بی‌بهره می‌ماند. لذا انسان بایستی قرآن‌گرا باشد، تمام امور خود را به قرآن پیوند دهد و قرآن را جزء باورهای درونی خود بداند. بر این اساس در این قسمت از نوشتار به بررسی مهم‌ترین نمونه‌هایی از آثار دنیوی تلاوت قرآن از منظر مقام معظم رهبری پرداخته می‌شود.

۳-۱. عامل نورانیت

از مهم‌ترین آثار دنیوی قرائت قرآن، نورانیت بخشیدن به قلب و روح انسان است، قرآن که خود ذکر خداست و یکی از القاب آن نیز «ذکر» است پیروان خود را در ملکوت بلندآوازه و در زمین نورانی می‌کند (جوادی آملی، ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۲۴۹) تلاوت قرآن که در آیات و روایات هم به‌طور خاص به آن تأکید فراوان شده است موجب نورانیت قلب و وجود انسان شده و باعث می‌شود انسان قرآنی و نورانی گردد (آملی، ۱۴۲۲، ج ۱، ص ۱۳۴).

از دیدگاه مقام معظم رهبری قرآن حبل پیوسته و مستحکمی است که یک سوی آن به دست خدای سبحان و سوی دیگر آن در دست انسان‌ها است و تمسک و اعتصام به حبل الله و تلاوت آن مایه سعادت و سیادت دنیا و آخرت و مرحله اصلی قرآن است. ایشان در یکی از بیانات خود به زیبایی تلاوت قرآن به روایتی از امیرالمؤمنین علیه السلام اشاره می‌کند: «امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «ظَاهِرُهُ أُنِيقٌ وَ بَاطِنُهُ عَمِيقٌ» (نحل: ۹۳)؛ «أُنِيقٌ» یعنی آن زیبایی شگفت‌آور، آن زیبایی‌ای که وقتی انسان در مقابل آن قرار می‌گیرد، به حیرت می‌افتد؛ زیبایی در قرآن این‌جوری است. اگر

تلاوت قرآن زیاد شود می‌توان باطن آن را درک کرد. وقتی انسان با تلاوت قرآن انس بگیرد، زیاد تلاوت کند، زیاد بشنود، آن وقت می‌فهمد که غیر از جنبه‌ی معنوی، این زبان، این جملات، چقدر شیوا است، چقدر زیبا است چقدر باطن انسان را نورانی و صفا می‌بخشد» (بیانات مقام معظم رهبری، در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۸/۲/۱۶).

در قرآن به این اثر از تلاوت قرآن اشارات بسیاری شده آن جا که خداوند فرمودند: «وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا» (نساء: ۱۷۴)؛ و نوری آشکار به سوی شما فرو فرستادیم». بر اساس تفاسیر در زیر این آیه آمده که قرآن کتاب نور است (قرائتی، ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۲۲۲) و کسی که مداومت بر تلاوت آن داشته باشد از نورانیت آن بهره‌مند می‌شود (طیب، ۱۳۷۸، ج ۴، ص ۲۸۳). مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «وَهُوَ النُّورُ الْمُبِينُ؛ خاصیت نور چیست؟ نور فضا را روشن می‌کند، راه را به انسان نشان می‌دهد، انسان قدرت بینایی پیدا می‌کند، بصیرت پیدا می‌کند؛ نور که نبود، چشم هم به کار نمی‌آید و فایده‌ای ندارد، چون جایی را نمی‌بیند. ما دارای عقل و توانایی‌های گوناگون هستیم، دارای قدرت فکری هستیم، اما اگر نور نباشد، اینها نمی‌تواند به ما کمک کند؛ نور لازم است. این نور، تلاوت قرآن است» (بیانات در دیدار با شرکت کنندگان در مسابقات بین المللی قرآن کریم، ۱۳۹۷/۲/۶).

در روایات نیز به اثر نورانیت بخشی تلاوت قرآن اشاره شده است، ابوذر رضی الله عنه از رسول اکرم صلی الله علیه و آله درخواست نصیحت کرد. آن حضرت فرمودند: «أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهُ رَأْسُ الْأَمْرِ كُلِّهِ» قُلْتُ: «زِدْنِي» قَالَ: «عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَذِكْرِ اللَّهِ كَثِيرًا؛ فَإِنَّهُ ذِكْرُكَ فِي السَّمَاءِ وَنُورٌ لَكَ فِي الْأَرْضِ» (بروجردی، ۱۳۸۰، ج ۱۵، ص ۱۹) تو را به تقوای الهی که سرآمد همه امور است سفارش می‌کنم. ابوذر گفت: «بیش از این مرا نصیحت کنید» آن حضرت فرمودند: «بر تو باد به تلاوت قرآن و کثرت یاد خدا؛ زیرا تلاوت قرآن، عامل یاد تو در ملکوت و مایه‌ی نورانی شدن تو در زمین است».

همچنین در یک روایت از رسول اکرم صلی الله علیه و آله چنین نقل شده است که فرمودند: «أَعْطِ الْعَيْنَ حَقَّهَا؛ حق چشم را ادا کنید» عرض کردند: «حق چشم چیست یا رسول الله؟» فرمودند:

«أَنْظُرْ إِلَى الْمُصْحَفِ؛ نگاه کردن به قرآن» (مجلسی، ۱۴۰۸، ج ۴۷، ص ۱۰۱). زیرا تلاوت قرآن با نگاه کردن به صفحه‌های آن باعث نورانیت چشم می‌شوند و این از آثار و برکات تلاوت قرآن در زندگی انسان است.

۳-۲. تلاوت و انس با قرآن کریم، بستر کسب فضائل اخلاقی و زدودن رذایل

از منظر مقام معظم رهبری یکی دیگر از آثاری که تلاوت قرآن در بعد زندگی دنیوی برای انسان دارد این است که سبب کسب اخلاقیات و فضایل اخلاقی و دوری و پرهیز از رذایل اخلاقی می‌شود؛ مقام معظم رهبری در این خصوص فرمودند: «تلاوت قرآن، انس با آن، انس با نماز، انس با دعا، نعمت‌های خدا است. برای اینکه انس با خدا را، انس با نماز را، انس با قرآن و تلاوت آن را برای خودتان به صورت عادت در بیاورید؛ عادت‌های پسندیده و نیکو؛ و آن وقت تا آخر عمر با شما همراه خواهد بود» (بیانات در دیدار با جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۳/۱).

حضرت آیت الله خامنه‌ای رحمته الله علیه در خصوص تأثیر تلاوت قرآن در زندگی انسان چنین بیان داشتند: «استماع قرآن یک امر تفتنی نیست. بنده همیشه به دوستان مختلف، از مسئولین و غیر مسئولین، جوان‌ها، [در مواقعی] که پیش می‌آید و راجع به قرآن صحبت می‌کنیم، می‌گویم شما هر روز حتماً قرآن بخوانید. حالا نمی‌گویم روزی مثلاً فرض کنید نیم جزء یا یک حزب بخوانید؛ [حتی] روزی نیم صفحه، روزی یک صفحه بخوانید، اما ترک نشود. در طول سال روزی نباشد که شما قرآن را باز نکنید و قرآن را تلاوت نکنید» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۴۰۲/۱/۳).

تلاوت علمی و عملی^۱ قرآن کریم از یک سو چشم دل انسان را می‌گشاید و او را برای فهم زبان فطری قرآن یاری می‌رساند و از سوی دیگر، آدمی را در مسیر صراط مستقیم به پیش می‌برد و فضائل اخلاقی و صفات ملکوتی را بر وجود او حاکم می‌سازد و از سوی دیگر با مراقبت از مجاری ادراکی انسان، او را به تطهیر چشم و گوش و زبان و... و می‌دارد و انسان را از ارتکاب

۱. تلاوت علمی، شنیدن و فهمیدن حقیقت قرآن است و تلاوت عملی، مطهر و عامل شدن مطابق آن حقیقت است. به عبارت دیگر یعنی: پیاده کردن آنچه فهمیده شده در حیات فردی (مراقبت از چشم و گوش و زبان، ترک محرمات، و کسب فضائل).

محرمات باز می‌دارد و از رهگذر این مراقبت‌های ملکوتی، انسان را به حلقه پاکیزگان و فاضلان وارد می‌کند و با نزدیک ساختن انسان به «کتاب مکنون»، راه مصافحه و تماس نزدیک و معنوی با قرآن را برای انسان هموار می‌سازد و جز این نیز راهی به سوی قرآن کریم وجود ندارد؛ چنانچه در قرآن آمده است: ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ، فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ، لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ (واقعه: ۷۷-۷۹) قطعاً آن (قرآن) خواندنی ارجمندی است، در کتاب پنهان (علم الهی)، که جز پاکان با آن تماس نمی‌گیرند.

در تفاسیر ذیل این آیه آمده که توصیف «قرآن» به «کریم» (با توجه به اینکه «کریم» در مورد خداوند به معنی احسان و انعام، و در مورد انسان‌ها به معنی دارا بودن اخلاق و افعال ستوده، و به‌طور کلی اشاره به محاسن بزرگ است، نیز اشاره به زیبایی‌های ظاهری قرآن از نظر فصاحت و بلاغت الفاظ و جمله‌ها و هم اشاره به محتوای جالب آن است، چرا که از سوی خدایی نازل شده که مبدأ و منشا هر کمال و جمال و خوبی و زیبایی است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۵، ج ۲۳، ص ۲۶۸). لذا همنشینی و تلاوت قرآن کریم، افزون بر کسب زیبایی باطن و روح و پیشگیری از غفلت‌ها، رفع آن‌ها را نیز به دنبال دارد؛ یعنی نخست از ورود غفلت و گناه به ساحت روح انسان جلوگیری می‌کند و سبب تقویت فضائل اخلاقی و طهارت و پاکسازی روح از رذایل اخلاقی می‌شود و آن‌ها را دفع می‌نماید و اگر آدمی از روی غفلت و غرور به خطا و گناه آلوده شد، پلیدی عصیان را به او می‌نمایاند و در جبران آن یاری‌اش می‌رساند تا در رفع آن کامیاب گردد (جواد آملی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۰).

همچنین مقام معظم رهبری در بیانی دیگر در این خصوص چنین فرمودند: «توکل، توسل، معنویت، دعا را از دست ندهید؛ تلاوت قرآن را از دست ندهید؛ انس با قرآن و اهل بیت و عترت را از دست ندهید؛ اجتناب از گناه را فراموش نکنید. تلاوت قرآن و اجتناب از گناه مهم است؛ اساس کار، اینها است. هم در خودتان، هم در خانواده‌تان، هم در فرزندان‌تان و همه‌ی متعلقین به خودتان، اینها را نهادینه کنید» (بیانات در دیدار با مجمع عالی فرماندهان سپاه، ۱۳۹۸/۷/۱۰). در روایتی از امام صادق (ع) آمده است: «کسی که یک حرف از قرآن را یاد بگیرد (و با تلاوت قرآن مانوس باشد)، ده حسنه ثواب دارد و ده سینه و (رذیله اخلاقی) از او محو می‌گردد و ده

درجه (فضائل اخلاقی) به او عنایت می‌شود» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۶۱۱).

از دیدگاه مقام معظم رهبری «تلاوت و استماع قرآن» اصلی‌ترین ابزار و روش قرآن کریم برای تجهیز روحی مخاطب خود و آماده سازی او برای ورود به عرصه‌ی عمل و انجام فضائل و دوری از رذایل است. آیت الله خامنه‌ای رحمته‌الله در بیان مهمی، «تلاوت خوب» را «نزدیک کننده‌ی مستمع به عمل قرآنی» دانسته‌اند و چنین می‌فرمایند: «قرآن خواندن خوب، که با صوت خوب و با نغمه خوب و با توجه به معانی انجام بگیرد، مفاهیم قرآن را جلوی انسان مجسم می‌کند؛ انسان را به عمل نزدیک می‌کند؛ انسان را با معرفت قرآنی نزدیک می‌کند» (بیانات در دیدار با قاریان شرکت کننده در مسابقات بین المللی قرآن کریم، ۱۳۸۳/۶/۲۶) بر این اساس روح تلاوت قرآن، رهایی دل از امور گناه آلود و امور مادی فانی و قطع امید از علائق دنیوی است و حقیقت آن اتصال به معبود است و وصال به مقام محمود و همه اینها نیز سبب کسب تعالی در اخلاق و تزکیه و تربیت روح و جسم انسان است.

۳-۳. تلاوت آگاهانه و تدبّر در قرآن؛ راه کسب معرفت و محبوبیت نزد خدا و خلق

از دیدگاه مقام معظم رهبری یکی دیگر از نقش‌های تلاوت قرآن در بعد زندگی دنیوی انسان، کسب معرفت رب و محبوبیت خداوند است، زیرا قرآن خط اول رشد انسان را در گرو کسب معارف به خصوص معرفت رب می‌داند و یکی از طرق رسیدن به این معرفت تلاوت قرآن است، ولی آن هم با شرایطی که باید فکر آزاد شود و از جاذبه‌ها و کشش‌ها خلاص شود تا به معرفت رب دست پیدا کند (بیانات در مراسم اختتامیه‌ی مسابقات قرآن، ۱۳۷۳/۱۰/۱۴).

مقام معظم رهبری در این خصوص فرمودند: «تلاوت قرآن و تدبّر در آن را روزبه‌روز بیشتر کنید؛ تلاوت قرآن را فراموش نکنید، تدبّر در قرآن را فراموش نکنید. در این خطبه‌ای که از امیرالمؤمنین علیه السلام در اینجا خوانده شد، فرمود: «ما جالسَ أَحَدُ هَذَا الْقُرْآنِ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بِزِيَادَةٍ أَوْ نُقْصَانٍ زِيَادَةٍ فِي هُدًى وَ نُقْصَانٍ عَنْ عَمًى؛ وقتی پای قرآن نشستیم و از کنار قرآن بعد از بهره‌گیری از آن برخاستیم، باید هدایت ما افزایش پیدا کرده باشد و کوردلی ما کاهش پیدا کرده باشد؛ معرفت ما باید بیشتر بشود، اُنس ما با معارف حقّه (معرفت رب، معرفت نفس) بیشتر بشود، قُرب ما به

خدای متعال بیشتر بشود، شوق ما به عبادت رب افزون تر بشود» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۷/۲/۲۷).

در یک حدیث کوتاه از حضرت علی علیه السلام آمده است: «لَا عِبَادَةَ كَالْتَفَكْرِ فِي صَنْعَةِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ؛ بالاترین عبادت اندیشه در مخلوقات خداوند است» (محمدری شهری، ۱۳۸۶، ج ۸، باب ۳۲۵۳، ح ۱۶۲۲۰). در شرحی از این حدیث آمده است قرآن برترین مخلوق خداوند است و اگر تلاوت شود و در آن تدبر شود و با انس گرفت مسلماً به انسان به معرفت و شناخت خداوند خویش دست می‌یابد، لذا اگر انسان بر اساس روایات روزی ۵۰ آیه از قرآن را تلاوت نماید و در آنها تدبر کند و عظمت پروردگار را در آن، مشاهده می‌نماید، به بالاترین عبادت و معرفت دست یافته که همان معرفت رب است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ص ۵۵).

از طرفی از ثمرات تلاوت قرآن که در بیانات مقام معظم رهبری نیز به آن اشاره شده کسب محبوبیت خداوند و خلق خداوند است (جوادی آملی، ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۲۴۱)؛ زیرا خدای سبحان به حاملان قرآن دستور بزرگداشت و تلاوت قرآن را می‌دهد و ثمره آن را محبوبیت خدا و خلق ذکر می‌کند.

همچنین مقام معظم رهبری در این زمینه چنین فرمودند: «قرآن کتاب معرفت است، کتاب نور است. «وَمَا جَالَسَ هَذَا الْقُرْآنَ أَحَدٌ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بِيَاذَةٍ أَوْ نَقْصَانٍ زِيَادَةٍ فِي هُدًى أَوْ نَقْصَانٍ فِي عَمَى (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶)؛ این کلام منسوب به امیرالمؤمنین علیه السلام است؛ فرمود: «هرکسی که با قرآن نشست، از این نشست که برخاست، یا هدایتی در او افزون شده است یا بی معرفتی و کوری‌ای از او کم شده است». یک افزایش و یک نقصانی در او به وجود می‌آید، افزایش در هدایت و نقصان در کوری، نقصان در گمراهی، یعنی گمراهی انسان کم می‌شود. هدایت انسان، آگاهی انسان افزایش پیدا می‌کند؛ نشست و برخاست با قرآن این جوری است؛ این البته با توجه و تلاوت و تدبّر در قرآن حاصل می‌شود. قرآن را باید با توجه خواند؛ توجه داشته باشیم که صرف تشکیل این اصوات مطلوب نیست؛ با توجه به معانی، با توجه به مرادات قرآنی باید قرآن را خواند؛ اگر این شد، آن وقت جامعه‌ی اسلامی راه خودش را پیدا می‌کند. «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا

يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» (بقره: ۲۵۷)؛ از ظلمات خرافات، از ظلمات گمراهی‌ها، از ظلمت ترس، از ظلمت توهّمات، انسان خارج می‌شود «إِلَى النُّور»؛ نور هدایت، نور معرفت، نور تقرب به پروردگار، نور انس با پروردگار. اینها خصوصیات [است] که با نشستن با قرآن و تلاوت قرآن برای انسان در زندگی به وجود می‌آید و ما به این احتیاج داریم» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۳/۴/۸).

در خصوص اینکه قرآن باعث کسب معرفت و محبوبیت می‌شود پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: يَا حَمَلَةَ الْقُرْآنِ تَحَبَّبُوا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِتَوْقِيرِ كِتَابِهِ يَزِدُّكُمْ حُبًّا وَيُحِبُّكُمْ إِلَى خَلْقِهِ؛ خداوند عزوجل فرمودند: ای حاملان قرآن با بزرگداشت کتابش با خدا دوستی کنید، تا شما را بیشتر دوست بدارد و شما را محبوب خلقتش گرداند» (بروجردی، ۱۳۸۰، ج ۱۵، ص ۷).

۳-۴. شفا دهنده امراض جسمی و روحی

از دیگر نقش‌های تلاوت قرآن در زندگی دنیوی انسان از منظر امام خامنه‌ای شفا گرفتن از امراض روحی و جسمی انسان است، انسان در طول تاریخ همیشه دچار انواع اضطراب‌ها، استرس‌ها، ناآرامی‌ها و تشویش‌ها بوده و برای فرار از آنها به انواع اورداد و اذکار موجود در کتب دعا و مناسک مختلف و ... روی آورده است. در این میان تلاوت قرآن مجید به عنوان کتاب زندگی و شفا دهنده بیماری‌های جسمی و روحی، روش‌هایی را برای پیشگیری، مقابله و درمان بیماری اضطراب و ایجاد آرامش برای انسان ارائه داده است. که مهم‌ترین روش ارائه داده شده از سوی قرآن تلاوت و تدبر در آن است، زیرا مداومت بر خواندن قرآن آرامش بخش معرفی شده است (بیانات دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۹۷/۲/۶).

مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «ما حرکت خودمان را به سمت قرآن ادامه بدهیم. جوانان مؤمن! آشنایی‌تان با قرآن، اُنُستان با قرآن، استفاده‌تان از قرآن را روزبه‌روز بیشتر کنید؛ این مایه‌ی قوّت شما است، این مایه‌ی اقتدار شما است، این مایه‌ی عزّت و سلامتی جسمی و روحی شما است» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۷/۲/۲۷).

در قرآن به آرامش بخشی تلاوت قرآن اشاره شده است آن جا که خداوند فرمودند: ﴿وَنُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ و از قرآن، آنچه را که آن درمان و رحمتی برای مؤمنان است، فرو می‌فرستیم؛ و [لی] ستمکاران را، جز زیان، نمی‌افزاید» (اسراء: ۸۲). در تفسیر این آیه آمده است که قرآن مایه شفا و رحمت برای مؤمنان است (ابوالفتوح رازی، ۱۴۰۸، ج ۱۲، ص ۲۷۷).

قرآن خود یک نسخه شفابخش برای همه دردها می‌باشد، در قرآن در این خصوص آمده است: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَ شِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا؛ ای مردم! یقین از طرف پروردگارتان برای شما، پندی و درمانی برای آنچه در سینه‌هاست؛ و رهنمود و رحمتی برای مؤمنان، آمده است. بگو: به بخشش خدا و به رحمت او (خوشحال شدن نیکوست؛) پس باید (مؤمنان) بدان شادمان شوند، (چرا که) آن از هر آنچه گرد می‌آورند، بهتر است» (یونس: ۵۸ و ۵۷)؛ علامه طباطبایی در ذیل این آیه نورانی به چهار مرحله سلوک که انسان برای رسیدن به درجات عالی قرب الهی و محبوبیت نزد خداوند نیاز دارد اشاره نموده‌اند که این چهار مرتبه سلوک به واسطه قرآن و تلاوت و عمل به آن تحقق می‌یابد (طباطبایی، ۱۳۷۶، ج ۱۰، ص ۱۱۹).

هر کس این نسخه الهی را بیشتر تلاوت کند و بر خواندن آن مداومت داشته باشد احساس اطمینان و آرامش بیشتری بر وجودش حاکم می‌شود. قرآن از جهت اینکه معالج امراض قلبی است، برای مؤمنین «شفاء» و به لحاظ اینکه صحت و استقامت نفسانی می‌آورد «رحمت» است (طباطبایی، ۱۳۷۶، ج ۱۳، ص ۲۵۱) و این معجزه تلاوت قرآن است؛ قرآن خطاب به پیامبر ﷺ می‌فرماید: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾؛ و کافران گفتند: چرا قرآن یکجا بر او نازل نمی‌شود؟! این به خاطر آن است که قلب تورا به وسیله آن محکم داریم و (از این رو) آن را به تدریج بر تو خواندیم» (فرقان: ۳۲). از این آیه بر داشت می‌شود که به تدریج خواندن قرآن و مداومت بر آن موجب استحکام قلب و دل می‌شود و وقتی که قلب انسان ثابت و محکم شد، هیچ غم و ناراحتی

نمی‌تواند آرامش آن را بر هم بزند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۵، ج ۱۵، ص ۷۸).

مقام معظم رهبری نیز ارتباط و تقویت قلب و ایمان با تلاوت قرآن را چنین بیان می‌کند: «قرآن ایمان را تقویت می‌کند، توکل به خدا را زیاد می‌کند، اعتماد به وعده‌ی الهی را زیاد می‌کند، ترس و خوف از مشکلات مادی را در انسان کم می‌کند، انسان‌ها را تقویت روحی می‌کند، اعتماد به نفس می‌دهد، راه‌های تقرب به خدا را برای انسان روشن می‌کند. فواید و منافع تلاوت قرآن در این بخش اینها است» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۳/۴/۸)، در روایات نیز در خصوص اینکه قرآن شفای امراض روحی و جسمی است احادیث بسیاری اشاره وارد شده است که به جهت رعایت اختصار به ذکر یک روایت اشاره می‌شود، پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «الْقُرْآنُ هُوَ الدَّوَاءُ؛ قرآن، دوا است» (صدوق، ۱۳۸۸، ص ۲۳۱۰).

۴. آثار اخروی انس با قرآن از مقام معظم رهبری

تلاوت و قرائت قرآن در اسلام آن اندازه مهم به شمار می‌آید، که قرآن کریم در نخستین تجلی خود بر پیامبر اسلام ﷺ از آن به‌عنوان اولین آموزه و حیانی نام برده و به آن حضرت دستور به «قرائت» داد (اقراً). و پیامبر ﷺ مأمور به تلاوت آیات قرآن و تعلیم آن کتاب گردیدند. امر به تلاوت و خواندن قرآن که یکی از وصایای رسول اکرم ﷺ است، در آموزه‌های وحیانی و روایات معصومین علیهم‌السلام بسیار سفارش شده است، تا جایی که کمترین آموزه دینی تا این حد مورد تأکید واقع شده است. قرائت و تلاوت قرآن که از غنی‌ترین میراث فرهنگی در اسلام است از همان زمان نزول جزء وظایف اساسی دین باوران گردید، دنیا جای تحصیل کمال‌های علمی و عملی است، تاره‌توشه سفر آخرت تهیه گردد، و بهترین زاد راه، پرهیزکاری است، و زیباترین مظاهر آن تلاوت قرآن و شنیدن نوای دلپذیر الهی و نیز مشاهده چهره ملکوتی آورنده آن یعنی رسول گرامی ﷺ است، بر این اساس مسلمان تلاوت قرآن در جهان آخرت نیز آثار بی‌شماری برای انسان به ارمغان دارد، در این قسمت از نوشتار به بررسی برخی از آنها پرداخته می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۲۳۲).

۴-۱. نجات بخشی در مواقف قیامت

از منظر مقام معظم رهبری یکی از مهم‌ترین آثار تلاوت قرآن در عالم آخرت نجات بخشی انسان در مواقف قیامت است، در عالم آخرت انسان در معرض تنهایی و وحشت قرار دارد و نگرانی‌های فراوانی او را احاطه کرده، وحشت تنهایی در همه حال و در همه مواقف قیامت انسان را تنها نمی‌گذارد. او به شدت نیازمند انیس و مونس است که در کنار آن نجات یابد نگرانی شدید او از تنهایی و بی کسی، در همه مواقف قیامت فقط با تلاوت قرآن و مانوس بودن با آن برطرف می‌شود (اسعدی، ۱۳۹۹، ص ۳۴).

مقام معظم رهبری در خصوص نجات بخش بودن قرآن در قیامت چنین بیان داشتند: «اینکه خداوند فرمود: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ﴾ بی گمان این قرآن به سمت آن آئینی که پایدارتر است هدایت می‌کند» (اسراء: ۹)؛ این قرآن «اقوم» را - «اقوم» یعنی استوارتر، بهتر، قوی‌تر، باقوام‌تر - به شما نشان می‌دهد، شما را به سمت «اقوم» راهنمایی می‌کند؛ «اقوم» در چه چیزی؟ «اقوم» در زندگی دنیاتان، «اقوم» در کسب عزّتان، «اقوم» در ایجاد حکومتان و «اقوم» در زندگی حقیقی و حیات اخروی‌تان که آن حیات حقیقی است، معارف قرآنی وقتی همه‌گیر بشود، این جوری می‌شود. البته باید جوری بشود که جامعه‌ی ما، مرد و زن ما، جوان‌های ما با معارف قرآنی انس بگیرند؛ اصلاً معارف قرآنی حاکم بر ذهن‌ها باشد. اگر این شد، قدرت استدلال به وجود می‌آید، قوّت دفاع به وجود می‌آید، ایمان‌ها کامل می‌شود، حرکت‌ها در جهان آخرت نیز به نتیجه می‌رسد» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۸/۲/۱۶).

تلاوت قرآن عمل صالحی است که علاوه بر اینکه در عالم آخرت نجات بخش انسان است، در شرایط عادی و نیز در سختی‌های زندگی می‌تواند بهترین هم‌دم انسان باشد؛ چنانچه در حدیثی از حضرت سجاد (ع) چنین آمده است: «لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، لَمَّا اسْتَوْحِشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ؛ وقتی قرآن با من باشد، اگر همه مردم که ما بین مشرق و مغرب هستند بمیرند و هیچ موجودی بر روی زمین زنده نماند و من تنها باشم، هرگز از تنهایی وحشت نمی‌کنم» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۶۰۲).

۴-۲. هدایت کننده افراد به بهشت

از مهم ترین آثار تلاوت قرآن در عالم آخرت راهنمای بهشت برای انسان است، تلاوت قرآن چشم آدمی را چنان می گشاید که پیش از ورود به صحنه قیامت، آتش جهنم را می بیند و این، هنر انسان های بیدار و قاری و مأنوس با قرآن است که به روشنی مشاهده می کنند آنچه را دیگران با برهان های عقلی و فلسفی و کلامی در پی اثبات آن هستند و به نحوی می توان گفت که تلاوت قرآن راهنمای انسان به سوی بهشت است (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ص ۱۹۹).

مقام معظم رهبری فرمودند: «قرآن را بخوانید و با قرآن بیشتر انس بگیرید. آنچه من تأکید می کنم و توصیه می کنم، این است که با قرآن بیشتر انس بگیرید. این ذکر الهی و تقوایی که عرض کردیم، اگر برای ما حاصل بشود، آن وقت هدایت قرآنی هم برای ما آسان تر می شود؛ [چون] «هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»؛ تقوا که بود، هدایت حتمی است؛ چون این قرآن، «هادی» بعضی و بعضی را «مُضِلٌّ» [است]؛ یُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ؛ این جواری است که بعضی ها را از آن طرف (جهان آخرت) می برد، بعضی ها را هدایت می کند. هدایت مال متقین به صعود بهشتی است. هر چه تقوا بالاتر باشد، هدایت روشن تر و صعود به بهشت بالاتر است» (بیانات در دیدار با شرکت کنندگان در مسابقات بین المللی قرآن کریم، ۱۳۹۸/۱/۲۶).

در قرآن آمده است: «كَتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ» این کتابی خجسته است که آن را به سوی تو فرو فرستادیم، تا در آیات آن تدبّر کنند و تا خردمندان متذکر شوند» (ص: ۲۹)؛ در تفسیر این آیه آمده است که هدف از نزول این کتاب بزرگ این نبوده که تنها به تلاوت و لقلقه زبان در این دنیا قناعت شود، بلکه هدف این بوده که آیات آن بر اثر تدبر و مداومت بر حفظ و عمل به آنها در این دنیا و سرای آخرت سرچشمه فکر و اندیشه، و مایه بیداری وجدان ها و راهنمای به سوی بهشت و سعادت ابدی گردد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۵، ج ۱۹، ص ۲۶۸).

پیامبر اکرم ﷺ در این خصوص می فرماید: «تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَاقْرُؤُوهُ، وَاعْلَمُوا أَنَّهُ كَاتِبٌ لَكُمْ ذِكْرًا وَذُخْرًا، وَكَاتِبٌ عَلَيْكُمْ وَزْرًا، فَاتَّبِعُوا الْقُرْآنَ وَلَا يَتَّبِعَنَّكُمْ، فَإِنَّهُ مَنْ تَبَعَ الْقُرْآنَ تَهْجُمَ بِهِ عَلَى رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ تَبِعَهُ الْقُرْآنُ رَجَّ فِي قَفَاهُ حَتَّى يُلْقِيَهُ فِي جَهَنَّمَ؛ قرآن را فرا گیرید و آن را قرائت کنید و

بدانید که قرآن نام شما را بلند می‌کند و وسیله‌ای برای یاد خداست. قرآن هم دُخْر (ذخیره) است و هم وِزْر؛ اگر امام و پیشوای انسان بود برای او ذخیره نیکویی است و اگر کسی خود را امام و پیشوای قرآن قرار داد، قرآن بار سنگینی بر دوش او خواهد بود و او را از پشت به دوزخ می‌افکند» (بروجردی، ۱۳۸۰، ج ۱۵، ص ۹).

همچنین مقام معظم رهبری چنین بیان داشتند: «قرآن را تلاوت کنید؛ با قرآن انس پیدا کنید. هر روز یک مقداری -ولو چند آیه- قرآن بخوانید و توجه به معانی قرآن پیدا کنید. قرآن انسان را هدایت می‌کند: انسان را به راه راست (صراط مستقیم در جهان آخرت) هدایت می‌کند» (بیانات در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان، ۱۳۹۵/۹/۲۳).

از مهم‌ترین آثار تلاوت قرآن در عالم آخرت عامل صعود و هدایت بهشتیان است، صعود در درجات بهشت پاداش تلاوت قرآن در عالم آخرت نیست؛ زیرا در عالم برزخ، تکلیف و عمل مکلفانه که جزا را به همراه داشته باشد نیست، بلکه صعود بهشتیان در درجات بهشت، همان ظهور انس با قرآن در دنیاست (جوادی آملی، ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۲۴۶).

نتیجه‌گیری

این مقاله با هدف تبیین نقش تلاوت قرآن در زندگی از منظر مقام معظم رهبری تدوین شده است. با توجه به گسترش مهجوریت قرآن در روزگار کنونی و تأکید ایشان بر جایگاه و آثار عمیق تلاوت قرآن، انجام این پژوهش ضرورتی انکارناپذیر به شمار می‌آمد. از دیدگاه مقام معظم رهبری، قرآن کریم سرچشمه اصلی دین، ایمان و معنابخش زندگی انسان است. با این حال، بهره‌مندی حقیقی از این کتاب آسمانی تنها در پرتو تلاوتی آگاهانه، همراه با تدبر و عمل به آموزه‌های آن امکان‌پذیر است. هرچه انس انسان با قرآن بیشتر باشد، آثار و برکات آن در ابعاد فردی و اجتماعی، دنیوی و اخروی، آشکارتر خواهد شد؛ در مقابل، غفلت از قرآن، انسان را از این برکات ارزشمند محروم می‌سازد.

بر اساس این دیدگاه، تلاوت قرآن در زندگی دنیوی آثار متعددی دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به نورانیت دل و بصیرت، تقویت فضائل اخلاقی مانند صبر و صداقت، افزایش معرفت الهی، جلب محبت و رضایت خداوند، و نیز شفای بیماری‌های جسمی و روحی اشاره

کرد. در عرصه آخرت نیز تلاوت قرآن نقشی سرنوشت‌ساز ایفا می‌کند؛ به‌گونه‌ای که از یک سو موجب نجات انسان در مواقع دشوار قیامت می‌شود و از سوی دیگر، او را به سوی بهشت و سعادت جاودان رهنمون می‌سازد. در مجموع، از منظر رهبری، تلاوت قرآن صرفاً عبادتی زبانی نیست، بلکه برنامه‌ای جامع و تحول‌آفرین برای دستیابی به سعادت دنیا و آخرت است؛ برنامه‌ای که تحقق کامل آن مستلزم انس مستمر با قرآن، تدبیر در معارف آن و عمل به دستوراتش، همراه با عزم و اهتمام جدی در سطح فردی و اجتماعی است.

فهرست منابع

قرآن مجید (۱۳۸۳ش)، ترجمه محمدعلی رضایی اصفهانی، چ ۱، قم، مؤسسه تحقیقاتی فرهنگی دارالذکر.

نهج البلاغه (۱۳۷۹ش)، سید رضی، ترجمه محمد دشتی، چ ۳، قم، بوستان کتاب.

۱. ابن فارس، احمد بن ذکریا، (۱۴۰۷)، معجم مقاییس اللغة، بی‌جا، بیروت، دارالعلم.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، (۱۴۱۴)، لسان العرب، بی‌جا، بیروت، دارالاحیاء التراث العربیه.

۳. ابوالفتح رازی، حسن بن علی، (۱۴۰۸)، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، چ ۱، مشهد، نشر بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.

۴. اسعدی، علی، (۱۳۹۹)، آثار و برکات انس با قرآن در کلام پیامبر اعظم ﷺ، چ ۱، تهران، سراج اندیشه.

۵. انصاری، نجمه، و همکاران، (۱۴۰۰)، نقش و جایگاه انس با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله)، چ ۱، تهران، بی‌نا.

۶. آملی، سیدحیدر، (۱۴۲۲)، تفسیر المحيط الأعظم و البحر الخضم، چ ۳، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت اسلامی.

۷. بروجردی، سیدحسین، (۱۳۸۰)، جامع احادیث الشیعه، چ ۲، قم، المهر.

۸. تهانوی، محمدعلی، (۱۴۱۷)، کشف اصطلاحات الفنون و العلوم، چ ۲، بیروت، مکتبه ناشرون.

۹. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۱)، حیات حقیقی انسان در قرآن، چ ۱، تهران، دارالکتب الاسلامیه.

۱۰. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۵)، تفسیر تسنیم، چ ۲، قم، اسراء.

۱۱. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۸/۰۳/۰۱)، «بیانات در دیدار با جمعی از دانشجویان»، <https://khl.ink/f/42633>.

۱۲. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۷/۰۲/۰۶)، «بیانات در دیدار با شرکت‌کنندگان در

۱۳. مسابقات بین المللی قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/55320>.
۱۳. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۳/۰۴/۰۸)، «بیانات در محفل انس با قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/55611>.
۱۴. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۸/۰۷/۱۰)، «بیانات در دیدار با مجمع عالی فرماندهان سپاه»، <https://khl.ink/f/43632>.
۱۵. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۷۳/۱۰/۱۴)، «بیانات در مراسم اختتامیه‌ی مسابقات قرآن»، <https://khl.ink/f/2737>.
۱۶. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۸/۰۲/۱۶)، «بیانات در محفل انس با قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/42448>.
۱۷. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۵/۹/۲۳)، «بیانات در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان»، <https://khl.ink/f/35137>.
۱۸. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۸/۰۱/۲۶)، «بیانات در دیدار با شرکت کنندگان در مسابقات بین المللی قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/59224>.
۱۹. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۸۳/۶/۲۶)، «بیانات در دیدار با قاریان شرکت کننده در مسابقات بین المللی قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/33125>.
۲۰. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۷/۰۲/۲۷)، «بیانات در محفل انس با قرآن کریم»، <https://khl.ink/f/36663>.
۲۱. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۷/۲/۶)، «بیانات دیدار شرکت کنندگان در مسابقات بین المللی قرآن»، <https://khl.ink/f/39457>.
۲۲. راغب اصفهانی، محمدبن حسین، (۱۳۸۸)، مفردات الفاظ قرآن، چ ۵، قم، دارالکتب اسلامی.
۲۳. صدوق، محمدبن علی، (۱۳۸۸)، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ترجمه: علی اکبر غفاری، چ ۲، تهران، بین الملل.
۲۴. طباطبایی، سید محمدحسین، (۱۳۷۶)، ترجمه تفسیر المیزان، چ ۲، تهران، اسلامیه.

۲۵. طیب، عبدالحسین، (۱۳۷۸)، *تفسیر اطیب البیان*، چ ۲، تهران، اسلام.
۲۶. فراهیدی، احمد بن محمد، (۱۴۹۷)، *العین*، چ ۳، بیروت، دارالعلم.
۲۷. قرائتی، محسن، (۱۳۸۲)، *تفسیر نور*، چ ۳، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۲۸. کلینی، یعقوب، (۱۴۰۷)، *اصول الکافی*، بی‌چا، بیروت، دارالعلم.
۲۹. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۸)، *بحار الانوار*، چ ۲، بیروت، دارالاحیاء التراث العربیه.
۳۰. محمدی ری شهری، محمد مهدی، (۱۳۸۶)، *میزان الحکمه*، چ ۲، قم، دارالمعرفه.
۳۱. معین، محمد، (۱۳۸۳)، *فرهنگ لغت فارسی معین*، چ ۵، تهران، سرایش.
۳۲. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۷۵)، *تفسیر نمونه*، چ ۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
۳۳. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۴)، *پیام قرآن*، چ ۱، قم، بوستان کتاب.
۳۴. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۵)، *سوگندهای پربار قرآن*، چ ۳، قم، نشر مدرسه علی بن ابیطالب علیه السلام.